

RECENZJA

ЛЬВІВСЬКА ОНОМАСТИЧНА ШКОЛА. ХРЕСТОМАТІЯ. Відповідальний ред. З.О. Купчинська, Міністерство Освіти і Науки України, Львівський Національний університет ім. Івана Франка, Філологічний факультет, Кафедра української мови ім. проф. Івана Ковалика, Видавництво „Растр-7”, сс. 555.

Recenzowana publikacja *Lwowska szkoła onomastyczna* stanowi ważne wydarzenie naukowe i wydawnicze w dziejach onomastyki zarówno ukraińskiej, jak i ogólnosłowiańskiej. Jest to dzieło zbiorowe pracowników naukowych Katedry Języka Ukraińskiego Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. I. Franka (Львівський Національний університет ім. Івана Франка). Kierowany przez prof. Zoriana O. Kupczynską (Зоряна Олегівна Купчинська) 16-osobowy zespół przygotował, zredagował i wydał tę unikalną chrestomatię. Imponujących rozmiarów książka, o dużym formacie, starannie i pięknie wydana, niestety w niewielkim, liczącym 100 egzemplarzy nakładzie (w wersji papierowej), ze wszelkich miar zasługuje na to, aby się znaleźć w kanonie pozycji onomastycznych. Omawiana praca, którą otwiera 1-stronicowa *Przedmowa*, składa się z dwóch części: pierwszej, ogólnej, teoretyczno-przeglądowej, zatytułowanej *Петро- і перспектива львівської ономастичної школи* (s. 4-28) autorstwa Z. Kupczynskiej, i drugiej, niewyodrębnionej żadnym tytułem, odzwierciedlającej układ właściwy chrestomatii – jest to zbiór 68 sylwetek uczonych lwowskich; zbiór ujęty i konsekwentnie przeprowadzony w formule „portret onomastyczny naukowca”, bez sygnowania (nawet inicjałami) autora/autorów (s. 29-553), chociaż na s. 3 znajdujemy imienny wykaz osób, a także informację ogólną, że noty [biograficzne i bibliograficzne] oraz wybór tekstów przygotowali pracownicy Katedry (s. 3). Przy wyborze prac (w całości lub we fragmentach) kierowano się zasadą ich wartości dokumentacyjnej, merytorycznej i metodologicznej (s. 3).

Wprowadzone w tytule i konsekwentnie używane w całej recenzowanej książce określenie *szkoła lwowska*, obejmujące badaczy nazw własnych, sugeruje konieczność

znalezienia odpowiedzi na pytanie: Jak definiować termin *szkoła lwowska*¹. Zoriana Kupczynska rozpatruje zagadnienie szkoły naukowej w językoznawstwie (s. 4) z wykorzystaniem bogatej literatury teoretycznej (powołując się m.in. na prace rosyjskojęzyczne²) i dodajmy – kwestię tę traktuje jako otwartą. Wśród przywołanych czterech cech konstytutywnych podkreśla rolę twórcy szkoły (beziemiennie): „[...] наявність засновника що сформулював суть наукового підходу до предмета дослідження й основні методологічні принципи” (s. 4). Imienne wskazanie twórcy szkoły lwowskiej jest bowiem – w świetle przywołanych przez autorkę „portretów onomastycznych” – złożone i niejednoznaczne. Z. Kupczynska nie zmierza wszak w dokonywanym przez siebie przeglądzie sylwetek badaczy-onomastów do wskazania konkretnego uczonego jako twórcy szkoły lwowskiej. Podaje jednak bogatą bibliografię prac, w których podejmowano się oceny dorobku uczonych-onomastów związanych z akademickim środowiskiem lwowskim (s. 4-5). Przywoływane sylwetki uczonych i rezultaty ich badań pozwalają skonstatować, że chodzi tutaj o pokazanie trwającego ponad półtora wieku procesu „formowania się szkoły lwowskiej”. W końcowej konkluzji swoich rozważań teoretycznych Zoriana Kupczynska jednak presuponuje, że twórcą onomastycznej szkoły lwowskiej był Iwan Franko, por.: „[...] засновником її можемо заслужено вважати Івана Франка що сформулював суть наукового підходу до предмета дослідження й основні методологічні принципи” (s. 28).

Poprzedzający chrestomatię onomastyczną rozdział dotyczący *Lwowskiej szkoły onomastycznej* prezentuje w układzie chronologicznym ponad 150-letni dorobek badawczy wymienionego środowiska naukowego. Czytelnik ma w miarę pełny ogłęd stanu badań onomastycznych prowadzonych we Lwowie od drugiej połowy XIX w. do pierwszej dekady XXI w. Cezurę tego długiego okresu stanowią lata II wojny światowej. Z. Kupczynska wyróżnia dwa etapy w dziejach szkoły lwowskiej i szczegółowo je charakteryzuje. Są to, według autorki, etapy: 1. początkowy i 2. akademicki („1. Початковий етап: середина XIX – перша половина XX ст.” (s. 6-11) i „2. академічний етап: друга половина XX – початок XXI ст.” (s. 11-28)). Wymieniona cezura, na co zwraca uwagę autorka, ma charakter umowny. Przyjęta przez Zorianę Kupczynską perspektywa retrospektywna pozwala w pełni obserwować ewolucyjny rozwój badań onomastycznych prowadzonych przez uczonych środowiska lwowskiego. U początków drugiej połowy XIX w. refleksja naukowa nad nazwami własnymi właściwa jest w pierwszej kolejności etnografom, folklorystom, później zaś lingwistom. Na uwagę w prezentowanym tekście o dziejach onomastyki zasługuje wydobyta przez Z. Kupczynską refleksja o szczególnej roli Iwana Franki (1856-1916) w kształ-

¹ Zagadnienie szkoły lwowskiej omawia Z. Kupczynska w odrębnej rozprawie o nieco zmienionej treści: *Львівська ономастична школа: етапи становлення і перспективи розвитку*, «Вісник Львівського Університету. Серія філологічна», випуск 71, частина 1, s. 3-77.

² Н.Ф. Алефиренко, *Современные проблемы науки о языке*, Москва 2005; zob. też: 3. Купчинська, *Львівська ономастична школа...*, s. 25-53. W artykule podana została bogata literatura licząca ponad 400 pozycji.

towaniu teoretycznych podstaw nauki o nazwach własnych. Tej wybitnej postaci w dziejach kultury ukraińskiej poświęcono prawie 20 stron tekstu (s. 31-49), odnoszących się do takich zagadnień antropomicznych, jak dualizm nazw osobowych czy rola imion chrześcijańskich w procesach nominacyjnych. Podnieść należy i tę uwagę, wydobytą przez autorkę z dzieł „wielkiego stratega kultury narodowej”, że nazwy własne należy badać w szerokim planie czasowo-przestrzennym. Postulat ten przejęty przez kolejnych badaczy, wykształconych lingwistów, będzie odtąd stale aktualny w onomastyce środowiska lwowskiego.

Podsumowując początkowy, niemal stuletni, etap badań onomastycznych we Lwowie, Z. Kupczynska formułuje ogólne wnioski (s. 11), m.in. o tym, iż w świadomości wspólnoty następuje przekonanie, że: 1) nazwa własna jest etnomarkerem, a tym samym dokumentacja nazw własnych należy do ważnych zadań nauki („фіксація онімів належить до надважливих завдань національної науки”); 2) bazą źródłową badań onomastycznych powinien być materiał historyczny, w innym wypadku rezultaty badań mogą być powierzchowne.

Część rozdziału *Ретро- і перспектива львівської ономастичної школи*, poświęcona omówieniu okresu powojennego badań onomastycznych szkoły lwowskiej, została określona przez Z. Kupczynską jako etap akademicki („академічний етап”), (s. 11-28). Okres ten otwiera już ukształtowana tradycja onomastyczna. Powstają w drugiej połowie lat 50. i w latach 60. XX w. nowe instytucjonalne formy współpracy naukowców na poziomie zarówno narodowym, jak i międzynarodowym. Środowisko lwowskich onomastów włączyło się, jak pisze autorka, do prac wyznaczonych przez Międzynarodowy Kongres Słowistów (1958, 1963) i Międzynarodową Konferencję Onomastyczną (II w Berlinie). Naukowcy środowiska lwowskiego zgłosili swój udział w projekcie *Ogólnosłowiańskiego atlasu onomastycznego*. Ważne miejsce w dyskusji o zadaniach onomastyki słowiańskiej miało, jak stwierdza Z. Kupczynska, wystąpienie Łukii Humeckiej na Kongresie w Sofii (1963).

Powojenny okres badań onomastów związanych ze środowiskiem lwowskim urealnienia jedną z cech konstytutywnych szkoły badawczej, którą przywołuje na wstępie swoich teoretycznych rozważań Zoriana Kupczynska, tj. nawiązanie przez uczniów twórcy szkoły badawczej do metod naukowych swego mentora: „[...] подобність наукових позицій його [засновника – F. Cz.] учнів що прийняли його методологію й підходить до аналізу конкретних мовних явищ” (s. 4). Potwierdzenie swego przekonania w tej kwestii znajduje autorka wśród działań czynnych naukowo w okresie powojennym onomastów, których połączyła w pracy badawczej podobna metodologia (wzorowana na metodach pracy mistrza), zbliżony styl pracy itd. (s. 28).

Istota szkoły lwowskiej tkwi, zdaniem Z. Kupczynskiej, w ściśle określonym materiale źródłowym. Podstawą ekscerpcji nazw własnych, a następnie ich analiz powinienn być, według autorki, materiał historyczny: „[...] студіювання онімії будь якого типу повинно ґрунтуватися на пам’ятках історії; фактичний матеріал – це основна умова продуктивного опрацювання онімів” (s. 28).

Część zasadniczą recenzowanej książki, co sygnalizuje już tytuł, stanowi chrestomatia zajmująca 524 strony tekstu. Zamieszczono tutaj sylwetki, ujęte w formułę

„portrety onomastyczne”³, 68 osób (z których 32 swoją twórczość poświęciło wyłącznie onomastyce: toponimii i/bądź antroponimii). Układ biogramów opracowano według kryterium chronologicznego, tj. daty urodzenia naukowców (od w. XIX po lata 80. XX w.). Przedstawiono dwa typy „portretów onomastycznych”. Pierwszy typ zawiera biogram (wraz z fotografią), bibliografię onomastyczną i – to co stanowi istotę tego rodzaju publikacji – wybór lub fragmenty prac autorskich. Tak zaprojektowaną prezentację dorobku przyjęła Redakcja dla 32 naukowców. Są tutaj postaci zarówno znane i uznane w świecie nauki onomastycznej, jak i debiutujący w tej dziedzinie. Szczególne miejsce w chrestomatii zajmuje Iwan Franko (Франко Іван Якович), następnie onomaści, których biografie naukowe przypadają na przełom XIX i XX w.: Myron Korduba (Кордуба Мирон Михайлович) i Wasyl Simowycz (Сімович Василь Іванович); kolejną grupę uczonych, urodzonych w 1. dekadzie XX w., których trwałe osiągnięcia w onomastyce zdecydowały o kształcie szkoły lwowskiej, tworzą Łukija Humecka (Гумецька Лукія Лукіянівна), Julian Red’ko (Редько Юліан Костянтинівич), Iwan Kowałyk (Ковалик Іван Іванович). Autorami pozostałych tekstów, przywołanych w recenzowanej książce są onomaści urodzeni w okresie międzywojennym, wykształceni przez nestorów szkoły lwowskiej, m.in.: Rozalia J. Kersta (uczenica Ł. Humeckiej), Dmytro H. Buczko (doktorant I. Kowałyka), Oleg A. Kupczyński (uczeń I. Krypjakewycza i Ł. Humeckiej) i Mychajło Ł. Chudasz (związany naukowo z Instytutem Ukrainoznawstwa im. I. Krypjakewycza). W grupie onomastów urodzonych po II wojnie, których teksty zamieszczono w chrestomatii, są m. in. Roman I. Ostasz, Marija O. Demczuk, Wira W. Kotowycz, Zoriana O. Kupczyńska.

Druga grupa „portretów onomastycznych” dotyczy 36 uczonych, których działalność onomastyczna stanowi poboczny nurt ich zasadniczej twórczości naukowej. Są w tej grupie m.in. językoznawcy-sławiści, np. J.-B.A. Rudnyćkyj, językoznawcy-ukrainiści, np. O.W. Krowyc’ka, T. W. Woznyj, dialektolodzy, np. I.A. Pańkewycz, H.P. Szyło, N.W. Chobzej, historycy języka, np. D.H. Hrynczyszyn, historycy, np. I.P. Krypjakewycz, etnografowie, np. H.W. Demjan i licznie reprezentowani w chrestomatii geografowie, np. B.J. Dumin, S.P. Kuzyk, B.W. Laszczuk, O.L. Szabluj, S.W. Trochymczuk, Sylwetki tych badaczy przedstawione w chrestomatii, ograniczają się do biografii (z fotografią) i zapisu bibliograficznego wyłącznie dotyczącego onomastyki. Wprowadzenie do chrestomatii wskazanego rodzaju „portretów onomastycznych” pokazuje, że onomastyka czerpie merytorycznie i metodologiczne z wielu dyscyplin naukowych.

Wartość recenzowanej publikacji jest wieloraka. Jest to kompendium informacji o badaniach onomastycznych w akademickim środowisku Lwowa od XIX w. do czasów współczesnych, ważny dokument refleksji naukowej nad kategorią nazwy własnej. Książka stanowi piękną wizytówkę naukową Katedry Języka Ukraińskiego Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. I. Franki we Lwowie.

Feliks Czyżewski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

³ Określenie pochodzi od wydawcy.